POLIISI
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU

Asiakirjan takavarikoiminen ja jäljentäminen todisteeksi esitutkinnassa

Miten takavarikkoa ja jäljentämistä sovelletaan pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n mukaan?

Jutta Saarinen

30.10.2019

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN OPINNÄYTETYÖ / AMK

Tiivistelmä

Tekijä Jutta Saarinen	Tutkinto Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi Asiakirjan takavarikoiminen ja jäljentäminen todisteeksi esitutkinnassa	Julkisuusaste Julkinen
Ohjaaja Antti Jääskeläinen	Opinnäytetyön muoto Oikeustieteellinen opinnäytetyö

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia asiakirjan takavarikoimista ja jäljentämistä todisteeksi esitutkinnassa. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää oikeusdogmaattisin tutkimusmenetelmin, miten takavarikkoa ja jäljentämistä sovelletaan pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n mukaan.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, missä menee lain tulkinnan mukaan rajanvero siinä, mikä aineisto on takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaan. Tutkimuksessa selvitetään lisäksi onko asiakirjan haltuun saamisen yhteydessä käytettävä pakkokeinolain mukaista takavarikoimista tai jäljentämistä, jos asiakirja on tuotu vapaaehtoisesti esitutkintaa varten poliisille poliisin pyynnöstä tai asianosaisen tai todistajan omasta aloitteesta. Lisäksi pakkokeinolain mukaista takavarikoimis- ja jäljentämisedellytystä selvitetään poliisilain mukaisen tiedonsaantipyynnön kannalta ja esitutkintalain mukaisen kuulustelun tueksi toimitetun kirjallisen selvityksen kannalta.

Tässä opinnäytetyössä on käytetty oikeustieteellisen tutkimuksen tekemiseksi hyväksyttyjä oikeustieteellisiä lähteitä ja kirjallisuuslähteitä. Opinnäytetyössä käsillä oleviin tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia mm. korkeimman oikeuden ratkaisuista, lainvalmisteluasiakirjoista ja laillisuusvalvojien ratkaisuista. Opinnäytetyö perustuu kuitenkin näiden lähteiden lisäksi eri oikeustieteellisissä teoksissa esitettyihin näkemyksiin ja tätä kautta hyväksyttyyn oikeustieteelliseen argumentaatioon.

Opinnäytetyön tulokset ja havainnot perustuvat pakkokeinolain 7 luvun tulkintaan. Lisäksi havaintoja varten tutkimuksessa käsitellään soveltuvin osin esitutkintalakia kuulustelujen osalta ja poliisilakia poliisin tiedonsaantioikeuden osalta. Tutkimuksessa sivutaan myös lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Tutkimuksessa havainnoidaan poliisin toimintamalleja pakkokeinolain soveltamisessa takavarikoimisen ja jäljentämisen osalta.

Sivumäärä 42	Tarkastuskuukausi ja -vuosi lokakuu 2019

Avainsanat

pakkokeinolaki, takavarikoiminen, jäljentäminen, asiakirja, todiste, esitutkinta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 3

2 AIHE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET 4

2.1 Opinnäytetyön aihe 4

2.2 Tutkimuskysymys 5

2.2.1 Tutkimuskysymyksestä johdetut alakysymykset 5

2.3 Aiheen rajaus 6

3 TIETOPERUSTAN ESITTELY 7

3.1 Tieteellinen tutkimus 7

3.2 Oikeustieteelliset tutkimusmenetelmät 9

3.3 Oikeustieteellisen tutkimuksen näkökulmat 10

3.4 Oikeusnormit ja niiden tulkinta 11

3.5 Oikeuslähdeoppi 12

3.6 Aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuuslähteet 13

4 TOTEUTTAMINEN 13

4.1 Opinnäytetyön luotettavuus 14

5 TAKAVARIKOIMINEN JA ASIAKIRJAN JÄLJENTÄMINEN 15

5.1 Pakkokeinolain periaatteet 15

5.2 Kirjallinen todiste 15

5.3 Todistusaineiston takavarikoiminen 16

5.4 Asiakirjan jäljentäminen 17

5.5 Jäljentämisen muotoja 18

5.5.1 Jäljentäminen valokuvaamalla 18

5.6 Edellytykset asiakirjatodisteen takavarikoimiselle ja jäljentämiselle 19

5.7 Toimivaltuudet 20

5.8 Dokumentointi ja ilmoitukset 20

5.9 Takavarikon laillisuuden saattaminen tuomioistuimen ratkaistavaksi 21

5.10 Lähetysten takavarikoiminen 21

5.11 Asiakirjojen takavarikoimiseen ja jäljentämiseen liittyvät takavarikkokiellot 21

6 ASIANOSAISEN JA TODISTAJAN ESITUTKINTAAN TARJOAMA AINEISTO 22

6.1 Esitutkintalain mukainen kuulustelun tueksi tarjottu materiaali 22

6.2 Suostumus pakkokeinojen käyttämisen yhteydessä 23

6.3 Poliisin harkintavalta 24

7 POLIISIN TIEDONSAANTIOIKEUS 25

7.1 Poliisin tiedonhankinnan tarkoitus 25

7.1.1 Asiakirjan määritelmä lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) mukaan 26

7.1.2 Viranomaisten erillisyys 26

8 JOHTOPÄÄTÖKSET 27

8.1 Pohdintaa 28

8.1.1 Tutkimuskysymys 28

8.1.2 Asiakirjan jäljentäminen pakkokeinoksi 28

8.1.3 Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi 29

8.1.4 Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut 30

8.1.5 Tulkinta takavarikoimisen ja jäljentämisen muotomääräykset huomioiden 31

8.1.6 Takavarikon laillisuuden saattaminen tuomioistuimen ratkaistavaksi 32

8.1.7 Korvaako poliisin tiedonsaantioikeus takavarikoimisen? 33

8.1.8 Esitutkintalain 22 §:n 3. momentin mukainen kirjallisen selvityksen vastaanottaminen 33

8.2 Poliisiviranomaisen tulkintavalta 34

8.2.1 Joustavat normit 34

8.2.2 Pakkokeinolain 7 luvun tulkinta käytännössä 35

8.3 Päätelmät 35

8.4 Lopuksi 38

LÄHTEET 39

1 JOHDANTO

Virkapaikallani tutkitaan tavanomaisten laajojen talousrikoskokonaisuuksien lisäksi hyvin epätavanomaisia ja hankalia juttukokonaisuuksia. Usein kahvipöytäkeskusteluissa tai ryhmäpalavereissa keskustellaan lakikysymyksistä ja pohditaan poliisin toimivaltuuksia ja lain tulkintaa. Toisinaan päästään yhteisymmärrykseen ja tulkitaan asiaa samalla tavalla, mutta toisinaan laki on niin tulkinnanvaraista, että selvää yhtenevää tulkintakantaa on oikeastaan mahdoton saada aikaiseksi ilman lainkohdan syvempää tutkimista. Näistä syistä halusin tehdä oikeustieteellisen opinnäytetyön, koska nyt minulla on mahdollisuus tutkia yhtä lainkohtaa syvemmin. Lain kohtaa tulkitsemalla voin tuottaa tietoa sitä työssään soveltaville viranomaisille.

Opinnäytetyöni aiheen nimi on Asiakirjan takavarikoiminen tai jäljentäminen todisteeksi esitutkinnassa – miten takavarikkoa ja jäljentämistä sovelletaan pakkokeinolain[1] 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n mukaa? Opinnäytetyön aiheena on siis asiakirjan takavarikoimista ja jäljentämistä koskevat säädökset pääasiassa pakkokeinolain 7 luvun mukaisesti. Kyseiset pykälät on kirjoitettu joiltain osin tulkinnanvaraisesti. Pykälissä itsessään ei mainita, missä tapauksissa asiakirjan takavarikoiminen tai jäljentäminen todisteeksi on tarpeellinen pakkokeino, ja missä asemassa olevalta taholta voidaan todistusaineistoa takavarikoida. Pykälässä käytetään ilmaisuja "voidaan takavarikoida" ja "jos on syytä olettaa". Ilmaisut itsessään antavat mahdollisuuden, pitää kyseisiä pakkokeinolain pykäliä enemmän mahdollisuuksina, kuin viranomaisia velvoittavina. Näistä syistä näitä pykäliä on myös mahdollisuus soveltaa käytännössä eri tavoilla. Poliisin toiminnan on kuitenkin perustuttava lakiin ja sen on oltava yhdenvertaista. Poliisi ei voi tulkita kansalaisten oikeuksiin vahvasti vaikuttavan pakkokeinolain pykäliä eri tavalla tulkitsijasta ja tilanteesta riippuen. Opinnäytetyöni tarkoitus on tuottaa tietoa poliisille pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n tulkinnasta koskien asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä todisteena. Kyseisen pykälän tutkiminen ei yksin kuitenkaan riitä, sillä esitutkinnassa todisteena käytettäviin asiakirjoihin ja asiakirjojen jäljennöksiin sovelletaan monia muitakin lakeja ja pykäliä, jotka on otettava tulkinnassa huomioon.

---

[1] Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia sitä, missä menee lain tulkinnan mukaan raja siinä, mikä asiakirja-aineisto on takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaan. Onko asiakirjan haltuun saamisen yhteydessä käytettävä pakkokeinolain mukaista takavarikoimista tai jäljentämistä, jos asiakirja on tuotu esitutkintaa varten poliisille poliisin pyynnöstä tai pyytämättä? Tutkimuskysymys käsittää siis tilanteet, joissa esimerkiksi kuulustelun yhteydessä asianosainen tai todistaja luovuttaa poliisille asiakirjoja. Kysymys käsittää myös tilanteet, joissa asianomistaja tuo poliisille asiakirja-aineistoa rikosilmoituksentekovaiheessa. Lisäksi esimerkkitilanteeksi käyvät tilanteet, joissa asianosainen tai todistaja lähettää poliisille sähköpostin liitteenä asiakirjoja todisteeksi esitutkintaan. Opinnäytetyössäni ei käsitellä etsintöihin liittyviä takavarikoita, koska on selvää, että etsinnällä poliisin haltuun ottamat asiakirjat on pakkokeinolain mukaan takavarikoitava tai jäljennettävä.
Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen.

2 AIHE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1 Opinnäytetyön aihe

Opinnäytetyön tarkoitus on tutkia pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n takavarikoimisen edellytyksiä ja asiakirjan jäljentämistä oikeustieteellisin tutkimusmenetelmin.

Pakkokeinolain 7 luvun 1 § 1. mom. 1. k.

Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa.

Pakkokeinolain 7 luvun 2 §:n 1. mom.

Asiakirjan takavarikoiminen 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti todisteena käytettäväksi on korvattava sen jäljentämisellä, jos jäljennös on riittävä todistelun luotettavuuden kannalta.

Tutkittavien pykälien osalta opinnäytetyössä tutkitaan ainoastaan 1 §:n 1. momentin 1. kohtaa, jonka mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena. Kyseisen momentin 2. ja 3. kohta koskevat

takavarikointivelvollisuutta, jos takavarikoinnin kohde on rikoksella joltakulta viety, tai se tuomitaan menetetyksi. Kyseisiä kohtia voidaan pitää yksiselitteisempänä niiden velvoittavuuden vuoksi, kuin 1. kohtaa, jota voidaan pitää enemmän mahdollistavana lain kohtana. Tämän vuoksi rajaan kohdat 2 ja 3 tutkimuksen ulkopuolelle. Opinnäytetyö rajataan vielä siten, että tutkimus koskee ainoastaan asiakirjan takavarikoimista sekä fyysisenä asiakirjana, että datan muodossa olevana asiakirjana.

Poliisin tehtävä on poliisilain[2] mukaan mm. rikosten selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa[3] , jonka 9 luvun 6 §:n mukaan esitutkintapöytäkirjaan on liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat. Esitutkintalain 7 luvun 1 §:n mukaan asianosaiselta ja todistajalta on otettava vastaan heidän tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset. Pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n mukaan asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa sen toimivan todisteena. Opinnäytetyössä tutkitaan näiden pykälien välisiä eroja ja sitä, miten ne nivoutuvat yhteen ja muodostavat poliisille kokonaisuuden, jota esitutkintaa suoritettaessa on sovellettava.

2.2 Tutkimuskysymys

1. Missä menee lain tulkinnan mukaan rajanvero siinä, mikä aineisto on takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaan?

2.2.1 Tutkimuskysymyksestä johdetut alakysymykset

1a. Onko asiakirjan haltuun saamisen yhteydessä käytettävä pakkokeinolain mukaista takavarikoimista tai jäljentämistä, jos asiakirja on tuotu vapaaehtoisesti esitutkintaa varten poliisille poliisin pyynnöstä tai asianosaisen tai todistajan omasta aloitteesta?

---

[2] Poliisilaki 22.7.2011/872

[3] Esitutkintalaki 22.7.2011/805

1b. Onko poliisin tiedonsaantipyynnön kautta haltuun saatu asiakirja takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaisesti?

1c. Onko asianosaisen tai todistajan kuulustelun tueksi toimittama kirjallinen selvitys takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaisesti?

Useinhan takavarikoiminen liitetään pakkokeinolain mukaiseen kotietsintään tai paikanetsintään, mutta toisaalta poliisi saa asiakirjoja haltuunsa myös pyynnöstä epäillyiltä, asianomistajilta tai todistajilta. Toisinaan asianomistajan ja epäillyn intressissä on jonkun asiakirjan toimittaminen esitutkintaan omasta tahdostaan. Onko asiakirjan haltuun saamiseen käytettävä pakkokeinolain mukaista takavarikkoa tai jäljentämistä, jos asiakirja tai aineisto on tuotu poliisille esitutkintaan joko poliisimiehen pyynnöstä tai ilman pyyntöä? Oman kokemukseni mukaan juuri tässä on tulkintakohtaisia eroja toimintatavoissa. Lisäksi toimintatavat eroavat selvästi riippuen siitä, miltä taholta asiakirja on saatu haltuun. On selvää, että kotietsinnällä rikoksesta epäilyltä haltuun otettu aineisto on aina takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain perusteella. Lisäksi opinnäytetyössä tutkitaan sitä, onko poliisilain mukaisen tiedonsaantipyynnön kautta saatu asiakirja takavarikoitava. Voiko ylipäätään poliisin hallussa olla asiakirja-aineistoa, josta ei ole tehty pakkokeinolain mukaista takavarikointi- tai jäljennöspäätöstä, ja pöytäkirjamerkintöjä? Minkä lain perusteella asiakirjoja on poliisin hallussa, jos niitä ei ole pakkokeinolain mukaisesti takavarikoitu tai jäljennetty?

Tätä aihetta ei ole aikaisemmissa opinnäytetöissä tutkittu. Kirjallisuudesta ei suoraan voi saada vastausta tutkimuskysymyksiini, mutta esimerkiksi Satu Rantaeskolan Pakkokeinolaki -kommentaari (Tampere 2014) ja Matti Tolvasen ja Reima Kukkosen Esitutkinta- ja Pakkokeino-oikeuden perusteet (Helsinki 2011) ovat toimivia teoksia Pakkokeinolain ja Esitutkintalain tulkintaan.

2.3 Aiheen rajaus

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan ainoastaan poliisin suorittamaan esitutkintaan liittyvää todistusaineiston hankintaa. Tutkimuksessa ei siis oteta ollenkaan kantaa poliisin muihin tehtäviin. Tämä opinnäytetyö sisältää tiedonhankintaan liittyviä osia, joita tarkastellaan ainoastaan poliisin esitutkinnan ja todisteiden hankkimisen kannalta.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset rajaavat tutkimukseni koskemaan ainoastaan pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n takavarikoimisen edellytyksiä ja asiakirjan jäljentämistä. 1. §:n osalta opinnäytetyössä tutkitaan ainoastaan 1. momentin 1. kohtaa, jonka mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan ainoastaan asiakirjaan kohdistuvaa takavarikoimista ja jäljentämistä.

Tutkimukseni ei koske pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n osalta joltakulta viedyn esineen tai omaisuuden takavarikoimista eikä menetetyksi tuomittavaa esinettä omaisuutta tai asiakirjaa. Lisäksi tutkimus ei koske takavarikoitavaa tai jäljennettävää esinettä tai muuta omaisuutta. Tässä opinnäytetyössä ei tutkita takavarikoimista tai jäljentämistä koskevia asiakirjojen takavarikkokieltoja. Niitä kuitenkin käydään läpi aivan lyhyesti, koska ne linkittyvät tutkimusaiheeseen joiltain osin. Myöskään lähetyksen takavarikoimista ei tutkita, mutta ne käydään läpi lyhyesti. Opinnäytetyössä ei myöskään tutkita pakkokeinolain mukaisen etsintään liittyvää takavarikoimista tai jäljentämistä.

3 TIETOPERUSTAN ESITTELY

3.1 Tieteellinen tutkimus

Opinnäytetyössä pakkokeinolain 7 luvun 1 §:ää ja 2 §:ää tutkitaan oikeustieteellisenä tutkimuksena. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa on omat ominaispiirteensä, traditiot ja metodit. Ensin on kuitenkin lähdettävä selventämään, mitä tieteellinen tutkimus tarkoittaa ja mitä vaatimuksia tutkimuksella on silloin, kun se tehdään tieteellistä tutkimusta.

Tiede tähtää uuteen tietoon. Olemassa oleva tieto on uuden tiedon oppimista tai käsittelyä[4]. Uuden tiedon luomiseen pitäisi pyrkiä[5]. Tieteelle on tyypillistä lainalaisuuksien etsiminen, perustelut, korjautuvuus ja kommunikoitavuus[6]. Lainalaisuuksien etsiminen tarkoittaa sitä, että tieteellinen tieto ei perustu luuloihin tai uskomuksiin. Tiede pyrkii löytämään lainalai-

---

[4] Haaparanta ym. 1986, 7

[5] Kananen 2015, 119

[6] Haaparanta ym. 1986, 7

suuksia, jotka kuvaavat muuttumattomia suhteita. Perusteluilla tarkoitetaan sitä, että, tieteessä pätee sama logiikka kuin oikeudenkäynnissä. Väitteet on pyrittävä perustelemaan ja näyttämään toteen aukottomasti. Korjautuvuudella tarkoitetaan sitä, että, tiede on korjautuvaa, eli tieteen teorioiden tai esitysten kumoutumista tai muuttumista, jos uutta tietoa ei voida sovittaa olemassa olevien teorioiden piiriin. Kommunikoitavuudella tarkoitetaan sitä, että tieteen on noudatettava hyväksyttyä kieltä, hyväksyttyjä tapoja ja hyväksyttyjä sääntöjä. Kommunikoitavuus tarkoittaa tieteellisen työn dokumentointia siten, että tulos on helposti arvioitavissa.[7]

Tieteellisessä työssä kuten opinnäytetyössäkin on noudatettava tiettyjä sääntöjä ja menetelmiä, jotta lopputuloksesta saadaan oikea[8]. Suomen Akatemian tiedeasiainneuvos Jarmo Laine on määritellyt kriteerit tieteelliselle toiminnalle, jotka ovat objektiivisuus, toistettavuus, julkisuus, autonomisuus, kriittisyys, edistyvyys ja itseään korjaavuus[9]. Objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että tieteellisen tuotoksen täytyy perustua pelkästään tosiasioihin. Teksti ei saa olla kirjoitettu siten, että se sisältää kirjoittajan omia mielipiteitä tai toiveita. Teksti tulee olla kirjoitettu siten, että siinä annettu vaikutelmakin on objektiivinen. Toistettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimus on dokumentoitava niin aukottomasti, että se voitaisiin toistaa samanlaisena niin, että lopputulos olisi sama. Dokumentaation on oltava aukotonta, jotta tutkimuksen luotettavuutta pystytään arvioimaan. Julkisuus tarkoittaa sitä, että tuotos on sellainen, jonka taakse sekä kirjoittaja, että korkeakoulu voivat asettua. Työ on pystyttävä julkaisemaan ja asettamaan julkisen keskustelun ja arvioinnin alle. Autonomisuudella tarkoitetaan sitä, että tieteen pitäisi olla kaikista vaikutteista riippumatonta. Kriittisyydellä tarkoitetaan sitä, että tieteellisen työn kirjoittajan on suhtauduttava kriittisesti kaikkeen tietoon. Lähteitä ja tutkimustuloksia on pystyttävä arvioimaan kriittisesti. Myös omaan kirjoitukseen ja omiin tutkimustuloksiin on suhtauduttava kriittisesti ja pystyttävä tuomaan itse esiin omassa työssään havaitsemansa tai epäilemänsä puutteet. Edistyvyys tarkoittaa tieteen tarkoitusta tuottaa uutta tietoa.[10]

---

[7] Kananen 2015,120.

[8] Kananen 2015, 120

[9] Laine teoksessa Kananen 2015, 120–123

[10] Kananen 2015, 121–123.

3.2 Oikeustieteelliset tutkimusmenetelmät

Oikeustieteellisten tutkimusmenetelmien täytyy olla tiedeyhteisön hyväksymiä tai niiden täytyy olla kytkettynä oikeustieteen traditioon. Tieteellisessä tutkielmassa täytyy näkyä sen tekijän oma panos. Oikeustieteellinen tutkielma ei voi koostua pelkistä normeista ja tuomioistuinratkaisuista, eikä siinä voida luetella pelkästään muiden tulkintoja ja teorioita. Oikeustieteellisessä tutkielmassa on tarkasteltava asioita uudesta näkökulmasta.[11] On tärkeää huomioida myös se, että oikeustieteellisen tutkimuksen tulokset eivät voi olla jo valmiiksi itsestään selviä[12]. Oikeustiedettä arvioidaan ensisijaisesti tieteellisin kriteerein. Oikeustieteelliseltä tiedon on oltava ennen kaikkea objektiivista, kriittistä, epäilevää, todistettavaa, koeteltavaa, perusteltavaa, avointa, julkista, edistyksellistä, itse korjautuvaa ja itsenäistä.[13]

Oikeuden tutkimus voidaan jakaa eri osa-alueisiin. Osa-alueita ovat esimerkiksi oikeusdogmatiikka, oikeusteoria ja oikeuden yleistieteet. Oikeusdogmatiikka eli lainoppi on oikeustieteen ydinalue. Oikeusdogmatiikka tutkii voimassa olevaa oikeutta. Oikeusdogmatiikassa selvitetään olemassa olevien oikeusnormien sisältöä.[14] Lainoppi siis käsittää tutkimuksen siitä mikä on voimassa olevaa oikeutta. Lisäksi lainoppi tutkii lain ja muiden oikeuslähteiden kautta löytyvän materiaalien merkitystä. Lainoppia tutkitaan sitoutumalla voimassa olevaan oikeuteen.[15] Lainoppi tarkoittaa lain sisällön tulkintaa, joka pitää sisällään kielellisen tulkinnan. Näin ollen lain tulkitsijan on tiedettävä onko lakikielen ilmaisun termeillä oikeudellinen merkitys vai ei. Oikeudellinen merkitys syrjäyttää yleiskielen merkityksen.[16] Lainopilla ei ole tarkkoja määriteltyjä tutkimusmenetelmiä tai metodisäännöstä, joita seuraamalla päädyttäisiin varmasti oikeaan tulkintaan. Valittu tutkimusnäkökulma vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen. Oikeustieteellisissä tutkimusmenetelmissä ei ole

---

[11] Hirvonen 2011, 18–19.

[12] Siltala 2003, 475–478

[13] Hirvonen 2011, 19–20.

[14] Hirvonen 2011, 21–22.

[15] Hirvonen 2011, 23.

[16] Hirvonen 2011, 39.

kyse valmiista tekniikoista, joita voisi soveltaa oikeuden ilmiöiden tutkimiseen uuden tiedon tuottamiseksi. Oikeustieteellinen tutkimus on tieteen teon käytäntöä.[17]

3.3 Oikeustieteellisen tutkimuksen näkökulmat

Tämän opinnäytetyö lähestyy tutkimuskysymystä oikeusdogmaattisesta näkökulmasta. Oikeusdogmaattisena tutkimuksena opinnäytetyön tarkoitus on tutkia oikeusnormeja ja tuottaa tietoa niiden sisällöstä perusteltuna tulkintana. Oikeudellinen tutkimus on tärkeää lailla hallitsemisen kannalta, koska lainsäädäntö on puutteellista. Oikeusnormit on toisinaan hankalasti tulkittavia, koska ne eivät aina ole aukottomia tai johdonmukaisia. Aukot ja puutteet lainsäädännössä johtuvat lainsäätäjän käytössä olevan tiedon riittämättömyydestä, ja voimassa olevan oikeuden pysyvyydestä ja säädäntöaikasidonnaisuudesta. Tästä syystä tarvitaan oikeustieteellistä tutkimusta. Tuomioistuimilla ei ole samoja tiedon puutteellisuuteen liittyviä ongelmia ratkaisuissaan, koska tuomioistuinratkaisut koskevat yksittäistapauksia, jolloin tietopohjana on lainsäätäjän sitomaan tietopohjaan lisättynä yksittäistapauksen tietopohja ja mahdollisuus arvioida sitä.[18]

Oikeustieteen tutkimukseen ei ole olemassa mitään yksiselitteistä metodia, mittaa tai laskentakaavaa, jota seuraamalla päästäisiin oikeaan lopputulokseen. Oikeuden tutkimisen yhtenä näkökulmana voidaan pitää oikeusnormien järjestystä, joka ymmärretään ristiriidattomasti. Tästä näkökulmasta katsottuna oikeustieteen tehtävä on näyttää, miten oikeusnormien järjestelmä on johdonmukainen. Toinen lähestymistapa oikeuden tutkimiseen on tutkia sitä toiminnallisesta näkökulmasta. Sillä tarkoitetaan oikeuden käyttöä eri lainkäyttäjien näkökulmasta. Tästä näkökulmasta katsottuna oikeutta ei voida arvioida yhtenäisenä kokonaisuutena. Oikeuden voidaan tästä näkökulmasta katsoa koostuvan eri rooleissa toimivien lainkäyttäjien kuten lainsäätäjän, lain soveltajan ja oikeustieteen tutkijan roolin edellytysten mukaisesta käyttäytymisestä. Kaikki eri rooleissa toimivat lainkäyttäjät ovat eri tietoihin sidottuja ja tuovat oikeustieteelliseen keskusteluun omaan rooliinsa sidotun panoksensa. Tämän näkemyksen mukaan oikeuteen voidaan saada johdonmukaisuutta,

---

[17] Hirvonen 2011, 58.

[18] Häyhä 1997, 16–18.

mikäli eri rooleissa toimivat lainkäyttäjät ymmärtävät yhtenäisesti oikeuden sisällön. Näiden kahden näkökulman lisäksi on olemassa muitakin oikeustieteellisen tutkimuksen näkökulmia. Tutkimuksen lopputulos on paljolti kiinni tutkijan valitsemasta näkökulmasta eli metodista.[19]

3.4 Oikeusnormit ja niiden tulkinta

Oikeusjärjestys koostuu oikeusnormeista. Oikeusnormit ovat sääntöjä ja periaatteita, joilla säädellään oikeushenkilöiden toimintaa ja oikeussubjektien välisiä suhteita. Oikeusnormit koostuvat lain pykälistä, tuomioistuinten ratkaisuista ja niiden merkityssisällön tulkinnasta.[20]

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tulkita pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n ja 2 §:n sisältöä ja lainsäätäjän tarkoittamaa soveltamiskäytäntöä, johon poliisi on lain soveltajana sidottu. Opinnäytetyö on oikeusdogmaattinen tutkimus, jossa tutkitaan voimassa olevaa oikeutta. Voimassa olevaa oikeutta tutkitaan selvittämällä oikeusnormien kirjoitetun tekstin merkitystä. Julkisen vallan käyttöön liittyy aina oikeusnormit. Oikeusnormeja voidaan luonnehtia sekä abstrakteiksi, että yleisiksi. Oikeusnormista tekee abstraktin sen sääntelytapa. Oikeusnormeilla säädellään tyyppitapauksia. Oikeusnormi säätelee kaikkia sen piirissä säänneltyjä asioita, joita kaikkia on säänneltävä samalla tavalla. Oikeusnormi sisältää yleensä käskyn, kiellon tai luvan muodossa säädetyn tai määritellyn sisällön. Normien perustyyppien eli käskyjen, kieltojen ja lupien lisäksi normit voivat myös säädellä asioiden oikeudellisia luonteita. Niillä voidaan myös säätää oikeudellisten toimijoiden toimivallasta.[21]

Normit on sidottu kielelliseen muotoon, joita tulkitsemalla määritellään niiden merkityssisältö. Merkityssisällön löytäminen on avain normien soveltamiseen. Oikeudellisesti pätevälle tulkinnalle on löydettävä sitä tukevat perustelut. Ensimmäinen lähtökohta normien tulkinnalle on niiden kielellisen ilmaisun tulkinta. Kielellisen ilmaisun tulkintaan kuuluu

---

[19] Häyhä 1997, 29–32.

[20] Eduskunta

[21] Andström 2003.

yleiskielen tulkinta ja tietyt yleiskielen merkitysten ohittavat juridistekniset ilmaisut ja niiden lainopilliset määritelmät. Juridisteknisten ilmaisujen sisältöä tulkittaessa voidaan käyttää apuna esimerkiksi muussa lainsäädännössä käytettyä terminologiaa. Kielellisen ilmaisun tulkintaperusteena voidaan myös käyttää oikeuslähteitä. Perusteena tulkinnalle voidaan käyttää normille historiassa määriteltyä todellista tarkoitusta tai normin objektiivista määritystä sen tavoitteiden kautta. Juridisia tulkintaperusteita voidaan hahmottaa joko samankaltaisuuksien kautta tai vastakkaisuuksien kautta. Valinta näiden kahden perusteen välillä on tehtävä siltä kannalta, miten norminantaja on tarkoittanut säännöstä käytettäväksi. Onko siis säännös tarkoitettu tulkittavaksi analogisesti vai sanamuodon mukaisesti. Näiden kahden tulkintaperusteen lisäksi on kolmas ryhmä, jossa tulkinta perustuu arvoihin ja tavoitteisiin. Arvoihin ja tavoitteisiin perustuvat normitulkinnat on johdettu oikeussäännöksistä tai niiden voidaan katsoa vallitsevan yleisesti ottaen yhteiskunnassa vallitsevina arvoina ja tavoitteina. Oikeussäännöksistä johdetuista arvo- ja tavoiteperusteluista puhuttaessa tarkoitetaan yleensä oikeusperiaatteita. Yhteiskunnallisista arvo- ja tavoiteperiaatteista puhuttaessa on kyse yhteiskunnassa vallitsevasta moraaliperiaatteista, joita voidaan soveltaa tulkittaessa oikeutta. Nämä edellä esitetyt kolme tulkintaperustelua toimivat vain suuntaa-antavana pohjana oikeudelliselle perustelulle. Todellisuudessa oikeudellinen tulkintaratkaisu koostuu monesta eri lähestymiskulmasta, perustelutavasta ja tulkintanäkökulmasta, jotka kietoutuvat yhteen. Oikeudellisen tulkinnan runko kaikissa eri perustelumuodoissa nojautuu kuitenkin hyväksyttyihin oikeuslähteisiin. Vain hyväksyttyihin oikeuslähteisiin nojautuvaa tulkintaa voidaan pitää oikeudellisesti pätevänä.[22]

3.5 Oikeuslähdeoppi

Oikeuslähteet toimivat oikeudellisen päätöksenteon perustana niin oikeustieteellisessä tutkimuksessa, tuomioistuinten ratkaisuissa kuin viranomaisten toiminnassa. Oikeuslähteiden käyttöä ohjaa oikeuslähdeoppi, jonka avulla voidaan määritellä, mitä oikeuslähteitä on mahdollista käyttää ja mikä on niiden keskinäinen järjestys. Laki on Suomessa keskeisin oikeuslähde. Niin viranomaisten toiminnan kuin tuomioistuimissa tehtyjen päätöstenkin on

[22] Andström 2003.

aina perustuttava lakiin. Kyseinen lakisidonnaisuuden periaate on kirjattu perustuslakiin[23]. Perustuslain lisäksi on noudatettava Euroopan unionin oikeutta ja niitä kansainvälisiä normeja, joihin Suomi on sitoutunut. Näiden lisäksi merkittävässä roolissa olevia oikeuslähteitä ovat lainvalmisteluasiakirjat, jotka kuvaavat lainsäätäjän tarkoitusta ja tuomioistuinten ratkaisut, joista voidaan tulkita viranomaistoiminnan ja ratkaisutoiminnan ennustettavuutta. Oikeuskäytännön kannalta merkittävimmät oikeuslähteet ovat korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut. Lisäksi oikeuslähteinä voidaan käyttää vakiintuneita menettelytapoja, oikeuskirjallisuutta, oikeustieteellistä keskustelua ja eettisiä ja moraalisia näkökantoja.[24]

3.6 Aikaisemmat tutkimukset ja kirjallisuuslähteet

Tätä aihetta ei ole suoraan käsitelty valitsemillani tutkimuskysymyksillä tai näkökulmalla aikaisemmissa opinnäytetöissä. Pakkokeinolaista on kirjoitettu hyviä ja käyttökelpoisia teoksia. Satu Rantaeskola on toimittanut teoksen Pakkokeinolaki -kommentaari, jonka kirjoittamiseen on osallistunut useita henkilöitä. Matti Tolvanen ja Reima Kukkonen ovat kirjoittaneet Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet -nimisen teoksen. Klaus Helminen, Markku Fredman ja Janne Kanerva ovat kirjoittaneet teoksen Esitutkinta ja pakkokeinot. Lisäksi aiheen kannalta olennaista on tutustua Klaus Helmisen, Matti Kuusimäen ja Satu Rantaeskolan teokseen Poliisilaki. Kaikissa näissä mainitsemissani teoksissa sivutaan aihettani hyvin. Aivan suoraa vastausta ne eivät tutkimuskysymyksiini anna, mutta ohjaavat niiden tulkintaa.

4 TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyön tavoite on tulkita, miten poliisin on käytännössä sovellettava pakkokeinolain 7 luvun 1 §:ssä ja 2 §:ssä tarkoitettua asiakirjan takavarikoimista ja jäljentämistä niissä tapauksissa kun asiakirja luovutetaan poliisille esitutkintaa varten. Tavoitteena on tulkita, mitä kyseisessä säädöksessä tarkoitetaan asiakirjan takavarikoimisella ja jäljentämisellä, mitkä ovat edellytykset takavarikoimiselle ja jäljentämiselle ja voidaanko asiakirja ottaa

---

[23] Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

[24] Eduskunta.

poliisin haltuun todisteena ilman, että siihen sovelletaan pakkokeinolain 7 luvun takavarikkoa ja jäljentämistä koskevia pykäliä. Millaisissa tapauksissa asiakirja voidaan ottaa poliisin haltuun ilman pakkokeinolain mukaista takavarikoimista tai jäljentämistä?

Opinnäytetyö toteutetaan oikeusdogmaattisena tutkimuksena, jossa tulkitaan voimassa olevaa oikeutta. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa pakkokeinolain 7 lukua soveltavalle poliisille asiakirjan takavarikkoa koskevista säännöksistä. Tutkimuksessa käytetään apuna hyväksyttyjä oikeuslähteitä eli säädösteksteja, hallituksen esityksiä, valiokuntien lausuntoja, lainvalmistelua edeltäneitä työryhmämietintöjä, korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja ja oikeuskirjallisuutta. Opinnäytetyön aiheen valinnan yhteydessä olen jo alustavasti tutkinut lain esitöitä ja korkeimman oikeuden ratkaisuja. Valitsemastani tutkimusaiheesta kokonaisuutena ei kuitenkaan ole suoraan löydettävissä korkeimman oikeuden ratkaisuja tai lainvalmistelijan esitöitä, joista olisi helposti luettavissa vastaukset tutkimuskysymyksiini. Tästä syystä opinnäytetyössä on myös haettava vastausta oikeustieteellisestä kirjallisuudesta sekä tulkittava asioita käyttämällä apuna muita juridisia tulkintaperusteita, joita tässä opinnäytetyösuunnitelmassani olen esitellyt.

Pykälät sisältävät sellaisia yleiskielen ilmaisuja, joita sanatarkasti tulkitsemalla voidaan päätyä moneen eri tulkintatapaan. Kuitenkin poliisin toiminnan on perustuttava lakiin ja toiminnan on oltava myös yhdenvertaista, jolloin etenkään kansalaisten perusoikeuksiin vaikuttavan pakkokeinolain ei pitäisi sisältää tulkinnanvaraisuuksia. Toisaalta pakkokeinolakia ei voida soveltaa ottamalla huomioon ainoastaan pakkokeinolaissa säädetyt seikat. Pakkokeinolain ohella on otettava huomioon mm. poliisilaki ja esitutkintalaki, jolloin tässä opinnäytetyössä tarkastellaan myös näiden lakien sisältöä niiltä osin kun ne liittyvät asiakirjan haltuun ottamiseen todisteena.

4.1 Opinnäytetyön luotettavuus

Opinnäytetyön luotettavuus perustuu oikeaoppisesti käytettyihin oikeustieteellisiin lähteisiin ja hyväksyttyyn oikeustieteelliseen argumentaatioon. Opinnäytetyön tutkimuksessa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen kriteerejä, joita noudattamalla päästään luotettavaan lopputulokseen.

5 TAKAVARIKOIMINEN JA ASIAKIRJAN JÄLJENTÄMINEN

5.1 Pakkokeinolain periaatteet

Pakkokeinojen käytössä on noudatettava 1 luvun 2§:n suhteellisuusperiaatetta, 3 §:n vähimmän haitan periaatetta ja 4 §:n hienotunteisuusperiaatetta. Kaikessa pakkokeinojen käytössä on siis punnittava näiden periaatteiden toteutumista. Tämä tarkoittaa sitä, että myös takavarikoimisen ja jäljentämisen osalta nämä periaatteet on otettava huomioon. Vähimmän haitan periaatteen punnintaa tehdään konkreettisimmin siinä vaiheessa, kun pohditaan takavarikoidaanko asiakirja vai riittääkö sen jäljentäminen todisteeksi. Suhteellisuusperiaatetta voidaan joutua punnitsemaan esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa takavarikoitava tai jäljennettävä asiakirja aineisto on valtavan laaja.

5.2 Kirjallinen todiste

Hallituksen esityksessä[25] selvitetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun rakennetta ja yleisiä säännöksiä. Esityksen mukaan kirjallisen todisteen toimiminen näyttönä liittyy sen sisältämään tietosisältöön. Kirjallisilla todisteilla tarkoitetaan oikeudenkäymiskaaressa paperiasiakirjoja ja elektronisia tallennusalustoja. Kirjallisia todisteita eivät kuitenkaan ole esimerkiksi todistajien esitutkintapöytäkirjaan tallennetut kertomukset. Näitä kertomuksia luonnehditaan kirjallisessa muodossa oleviksi henkilötodisteiksi. Kirjallinen todiste voidaan esittää tuomioistuimessa jäljennöksenä, mikäli tuomioistuin ei vaadi alkuperäisen asiakirjan näyttämistä. Joissain tapauksissa nimenomaisesti alkuperäisellä asiakirjalla on todistusarvo.[26]

Tuomioistuimella on mahdollisuus editiomääräyksellä velvoittaa asianosainen tai muu henkilö luovuttamaan asiakirja todisteena käytettäväksi. Editiomääräyksen antamisen edellytyksenä on, että asiakirjalla voidaan olettaa olevan merkitystä todisteena. Tuomioistuimella on mahdollisuus asettaa uhkasakko editiomääräyksen tueksi tai määrätä ulosotto-

---

[25] HE 46/2014

[26] HE 46/2014.

mies toimittamaan kirjallinen todiste tuomioistuimeen. Hallituksen esityksen mukaan poliisi yleensä takavarikoi asiakirjan pakkokeinolain nojalla esitutkinnan aikana.[27]

Esitutkinta ja pakkokeino-oikeuden perusteet -teoksessa käsitellään kirjallisia todisteita perustuen Todistuskeinot -teokseen. Sen mukaan todistelussa voidaan käyttää kirjallisia selvityksiä, jotka on hankittu joko kuulustelujen yhteydessä tai muutoin. Todistusaineistona käytettävän asiakirjan sisältö voi antaa lisäselvitystä tutkittavana olevaan rikokseen. Prosessioikeudessa kirjallisilla todisteilla tarkoitetaan sellaisia fyysisiä todistuskappaleita, joiden näyttöarvo perustuu todisteen sanalliseen sisältöön. Katselmusobjektina pidetään sellaista asiakirjaa, jonka näyttöarvo perustuu, kun todisteena käsitellään asiakirjan fyysisiä ominaisuuksia. Katselmusobjekteja ovat myös kartat, piirrokset ja valokuvat, jotka eivät ole kirjallisia todisteita oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mukaisesti.[28]

5.3 Todistusaineiston takavarikoiminen

Takavarikkoa ja asiakirjan jäljentämistä koskevat säännökset löytyvät pakkokeinolain luvusta 7. Takavarikolla tarkoitetaan pakkokeinoa, jolla tietty esine, omaisuus tai asiakirja otetaan viranomaisen haltuun tai jollain muulla tavalla irrotetaan haltijansa määräysvallasta. Takavarikko voidaan suorittaa silloin kun takavarikon kohde voi olla todisteena rikosasiassa, on rikollisin keinoin joltain viety tai voidaan tuomita menetetyksi valtiolle.[29] Korkeimman oikeuden ratkaisujen[30] [31]mukaan takavarikoiminen ei kohdistu ainoastaan omistus- tai hallintaoikeuteen. Takavarikko voi kohdistua myös informaatioon. Poliisin täytyy siis osoittaa hallussapitoon oikeuttava toimivaltasäännös, jos se pitää hallussaan asianosaista koskevaa informaatiota.[32]

Tässä opinnäytetyössä käsitellään takavarikkoa pakkokeinona silloin, kun sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa. Lisäksi opinnäytetyön tutkimus käsittelee ainoastaan todis-

---

[27] HE 46/2014.

[28] Lappalainen 2007 s. 515. teoksessa Tolvanen, Matti ym. 2011, 162.

[29] Helminen ym. 2014, 967.

[30] KKO:2001:39

[31] KKO:2009:4

[32] Helminen ym. 2014, 970.

teena takavarikoitavaa tai jäljennettävää asiakirjaa tai tietoa. Näin ollen takavarikoimisen edellytysten osalta ei käsitellä rikoksella vietyjen objektien takavarikoimista eikä menetetyksi tuomittavin takavarikoitavien objektien takavarikoimista.

Esitutkinta ja pakkokeino-oikeuden perusteet teoksessa takavarikko tulkitaan pakkokeinoksi, jolla esine otetaan esitutkintaviranomaisen haltuun tai erotetaan muuten haltijan määräysvallasta. Joissain tapauksissa asiakirjan takavarikoimisen sijaan se voidaan jäljentää todisteena käytettäväksi.[33]

5.4 Asiakirjan jäljentäminen

Korkeimman oikeuden ratkaisun[34] mukaan tietokoneen keskusyksikön tallenteista valmistettu kopio on rinnastettavissa täysin alkuperäiseen tallenteeseen, jolloin kopioon kohdistuu pakkokeinolain mukainen takavarikko. Tästä syystä uuteen pakkokeinolakiin on otettu mukaan jäljentämistä koskevat säännökset.[35]

Asiakirjan jäljentäminen on ensisijainen toimenpide, kun punnitaan, kumpaa pakkokeinotoimenpidettä käytetään, takavarikkoa vai jäljentämistä. Asiakirja on silloin jäljennettävä, jos voidaan katsoa, että jäljentäminen on riittävä toimenpide todisteen käytettävyyden kannalta. Jäljentäminen on yleensä silloin riittävä toimenpide, kun takavarikon kohteena on asiakirjan sisältämä tieto.[36]

Asiakirja on pakkokeinolain 7 luvun 2 §:n mukaan jäljennettävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun se on otettu poliisin haltuun. Jäljentämisen jälkeen asiakirja on palautettava viipymättä sille, jolta se on haltuun otettu. Asiakirja on ensin takavarikoitava, jos sitä ei voida esimerkiksi asiakirja-aineiston laajuuden vuoksi jäljentää viivytyksettä.

---

[33] Tolvanen ym. 2011, 283.

[34] KKO:2001:39

[35] Helminen ym. 2014, 969

[36] Helminen ym. 2014, 969.

5.5 Jäljentämisen muotoja

Jäljentämisen muotoja on erilaisia, eikä pakkokeinolaissa suoraan määritellä sitä, mitä jäljentämisellä konkreettisesti tarkoitetaan. Perinteisessä mielessä jäljentämistä on ainakin valokopion ottaminen asiakirjasta. Edellä mainitussa Korkeimman oikeuden ratkaisussa mainitaan tietokoneen kovalevyn tietosisällön kopioiminen teknisellä laitteella.

5.5.1 Jäljentäminen valokuvaamalla

Mielenkiintoinen kysymys on se, miten lain mukaan tulkitaan valokuvan ottaminen asiakirjasta. Valokuvaamiseen liittyy yleisesti ottaen vahvasti tekijänoikeuskysymykset. Valokuvaajalla on tekijänoikeus ottamaansa valokuvaan. Kuitenkin asiakirjasta otettu valokuva on rinnastettavissa valokopioon, jos tulkitaan asiaa Hallituksen esityksen oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevan tulkinnan mukaan. Hallituksen esityksessä kuvataan asiakirjatodisteen ja katselmuskohteen eroa. Esityksen mukaan asiakirjatodistelussa on merkityksellistä asiakirjan sisältämä tieto, jota arvioidaan näyttönä. Katselmuksessa puolestaan tehdään aistihavaintoja kohteen fyysisistä ominaisuuksista. Hallituksen esityksessä todetaan valokuvien olevan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 5 §:n mukaisesti katselmuskohteita.[37]

Suoraan asiaa ei voida kuitenkaan tulita niin, että kaikki valokuvat olisivat katselmuskohteita vaan asiakirjan tietosisällön vuoksi valokuvattua asiakirjaa on hallituksen esityksen mukaisesti pidettävä asiakirjatodisteena, koska tarkoitus on arvioida todisteena valokuvaan jäljennettyä asiakirjan tietosisältöä eikä niinkään tehdä aistihavaintoja valokuvatun asiakirjan fyysisistä ominaisuuksista. Myös edellä kappaleessa 5.4 esiin tuodussa Korkeimman oikeuden ratkaisussa on nähty asiakirjan tietosisältö takavarikoimiseen rinnastettavana pakkokeinona.[38]

Joissain tapauksissa toki asiakirjan fyysiset ominaisuudet ovat ne, joita arvioidaan. Siksi valokuvaamalla jäljennettyä asiakirjaa on arvioitava siltä kannalta, mitä sillä voidaan todis-

---

[37] HE 46/2014.

[38] KKO:2001:39

taa ja toimiiko todisteena asiakirjan fyysiset ominaisuudet vai sen sisältämä tieto. Mikäli asiakirja on valokuvattu siitä syystä, että sen sisältämä tieto voi toimia todisteena, on valokuvaa ehdottomasti käsiteltävä pakkokeinolain mukaisena jäljennöksenä. Näin ollen kotietsinnällä suoritetun valokuvaamisen yhteydessä otetut kuvat asiakirjoista, on kirjattava takavarikkopöytäkirjaan, ja kuvia on käsiteltävä pakkokeinolain mukaisina jäljennettyinä asiakirjoina, mikäli niiden tietosisältö on selkeästi luettavissa. Näin turvataan asiakirjan henkilöpiirin oikeudet. Näin valokuvattuihin asiakirjoihin liittyvillä henkilöillä on mahdollisuus saattaa takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset tuomioistuimen tutkittaviksi.

5.6 Edellytykset asiakirjatodisteen takavarikoimiselle ja jäljentämiselle

Pakkokeinolain mukaan takavarikoimisen ja jäljentämisen edellytyksenä on se, että on syytä olettaa, että asiakirja on todisteena rikosasiassa. Lähes kaikissa muissa pakkokeinossa pakkokeinon käytön edellytyksenä on, että tutkittavana olevasta rikoksesta on säädetty tietty enimmäisrangaistus, mutta takavarikon tai jäljentämisen kohdalla pääsääntöisesti tällaista edellytystä ei ole. Poikkeuksena ovat lähetysten takavarikoiminen ja asiakirjojen takavarikoimiseen ja jäljentämiseen liittyvät takavarikkokiellot, joita tässä opinnäytetyössä sivutaan, mutta ei käsitellä tarkemmin.[39]

Takavarikoimisen ja jäljentämisen osalta ei ole myöskään säädetty siitä, missä asemassa olevan henkilön omaisuutta voidaan takavarikoida. Näin ollen asiakirja voidaan takavarikoida tai jäljentää rikoksesta epäillyltä, asianomistajalta, todistajalta tai vailla tiedettyä haltijaa tai omistajaa.

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että takavarikon edellytykset pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1. momentissa on kirjoitettu toimivaltasäännöksen muotoon. Se tarkoittaa sitä, että esitutkintaviranomaisella on oikeus takavarikoida, mutta ei velvollisuutta. Lähtökohtana toki on takavarikoiminen, mikäli edellytykset täyttyvät. Momentissa voidaan katsoa olevan painotuseroja, koska esineen tai omaisuuden takavarikoiminen todisteena voi olla harkinnanvaraista, mutta korostuneempi takavarikoimisedellytys on momentin 2 ja 3 kohdissa. Hallituksen esityksessä myös ilmaistaan, että takavarikkoon ei tarvitsisi ryhtyä sellaisissa

[39] Helminen ym. 2014, 973.

tapauksissa, joissa on käytettävissä, jokin muu vaihtoehto. Hallituksen esityksessä takavarikoimisen sijaan käytettäviä vaihtoehtoja ovat 2 §:n mukainen jäljentäminen ja 24 §:n mukainen esineen hävittäminen. Takavarikoimiseen ei myöskään tarvitse ryhtyä, mikäli esine tai omaisuus palautetaan suoraan omistajalleen.[40]

5.7 Toimivaltuudet

Pakkokeinolain 7 luvun 7§:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää takavarikoimisesta ja jäljentämisestä. Tuomioistuin päättää kyseisistä toimenpiteistä käsitellessään syytettä. Poliisimiehellä on oikeus ottaa haltuunsa esine omaisuus tai asiakirja rikoksesta epäillyn kiinnioton tai etsinnän yhteydessä ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä. Myös muissakin tapauksissa poliisimies voi ottaa omaisuutta haltuun, mikäli haltuun ottaminen ei siedä viivytyksiä. Haltuun ottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Pidättämään oikeutetun virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä päätettävä toimitetaanko esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoiminen tai jäljentäminen. Pakkokeinolain 7 luvun 17§:n mukaan toimivalta takavarikon kumoamisesta ja jäljennöksen säilyttämättä jättämisestä kuuluu pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Esitutkinnan aikana sekä tutkinnanjohtajalla, että syyttäjällä on rinnakkainen toimivalta. Syyteharkinnan aikana ainoastaan syyttäjällä on valtuus päättää takavarikon kumoamisesta. Jäljennöksen hävittämisestä säädetään pakkokeinolain 7 luvun 16 §:ssä. Sen mukaan, jos jäljennös osoittautuu tarpeettomaksi tai jos tuomioistuin päättää, että sitä ei säilytetä todisteeksi, jäljennös on hävitettävä.

5.8 Dokumentointi ja ilmoitukset

Pakkokeinolain 7 luvun 12 §:n mukaan takavarikoimisesta ja jäljentämisestä on ilman aiheetonta viivytystä laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjassa on tuotava esiin takavarikoimisen tai jäljentämisen tarkoitus, ja selostettava toimenpiteeseen johtanut menettely. Lisäksi pöytäkirjaan on yksilöitävä kohde ja ilmoitettava oikeudesta saattaa takavarikko tai jäljentäminen tuomioistuimen tutkittavaksi.

---

[40] HE 222/2010.

Haltuun ottamisesta on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luota esine otetaan haltuun, jos hän ei ole ollut paikalla haltuun oton tapahtuessa. Joissain tapauksissa myös esineen omistajalle tai haltijalle on tehtävä ilmoitus haltuun ottamisesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi tutkinnallisista syistä siirtää ilmoittamista enintään viikolla. Tuomioistuin voi pidentää tätä määräaikaa enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

5.9 Takavarikon laillisuuden saattaminen tuomioistuimen ratkaistavaksi

Pakkokeinolain 7 luvun 15§:n mukaan tuomioistuimen on sen vaatimuksesta, jota asia koskee, päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä todisteena. Kyseinen pykälä antaa mahdollisuuden saattaa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös tuomioistuimen tutkittavaksi jo ennen tuomioistuinkäsittelyn alkua.

5.10 Lähetysten takavarikoiminen

Lähetysten takavarikoiminen edellyttää, että epäillystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Lisäksi edellytyksenä on se, että lähetys voitaisiin myös takavarikoida vastaanottajan hallusta. Lähetysten takavarikoiminen on erityissäännös niihin tilanteisiin, joissa lähetys ei ole vielä saapunut vastaanottajalle.[41]

5.11 Asiakirjojen takavarikoimiseen ja jäljentämiseen liittyvät takavarikkokiellot

Asiakirjaa ei saa pakkokeinolain 7:3,2:n mukaan takavarikoida tai jäljentää sellaisen henkilön hallusta, jos asiakirjan voidaan olettaa sisältävän tietoa sellaisesta seikasta, mistä OK 17:23:ssa tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai OK 17:24:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä todistamasta. Kielto on voimassa vain siinä tapauksessa, että asiakirja on sellaisen henkilön hallussa, joka ei saa todistaa tai saa kieltäytyä todistamasta. Lisäksi kielto on voimassa silloin, kun asiakirja on sellaisen henkilön hallussa, jonka hyväksi kielto on säädetty. Asiakirja saadaan kuitenkin takavarikoida edellä mainituissa tapauksissa, jos todistajan vaitiolovelvollisuus tai -oikeus on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 3 momentin tai 24 §:n 4 momentin nojalla murrettavissa.[42]

---

[41] Helminen ym. 2014, 967–1017

[42] Helminen ym. 2014, 967–1017

6 ASIANOSAISEN JA TODISTAJAN ESITUTKINTAAN TARJOAMA AINEISTO

6.1 Esitutkintalain mukainen kuulustelun tueksi tarjottu materiaali

Pakkokeinolaki -kommentaarissa otetaan kantaa asianosaisen ja todistajan tarjoamaan materiaaliin Esitutkintalain 7 luvun 1 §:ää tulkitsemalla. Kyseisen pykälän mukaan asianosaiselta ja todistajalta on otettava vastaan heidän tarjoamat kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset. Pakkokeinolaki -kommentaarissa tulkitaan kyseisen pykälän tarkoittavan sitä, että asianosaisen tai todistajan tarjoamien kirjallisten selvitysten vastaanottaminen esitutkintaan ei ole pakkokeinolain mukaista asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä vaan esitutkintalain mukaista kuulustelukertomusta täydentävää kirjallisesta selvitystä.[43]

Esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2. momentin mukaan pohdittavaksi tulee, mitä kirjallisilla selvityksillä tarkoitetaan. Onko kaikki kuulustelukertomusta täydentäväksi tarjottu kirjallinen materiaali kirjallista selvitystä, vai täytyykö aineistoa tulkita eri tavalla riippuen sen sisällöstä? Hallituksen esityksessä kuvaillaan tarkoituksenmukaiseksi esimerkiksi laajoissa talousrikoskokonaisuuksissa ottaa vastaan kuulustelukertomusta täydentäviä kirjallisia selvityksiä. Alkuperäistä säädöstä koskevassa hallituksen esityksessä kuvaillaan todistajan mahdollisuutta erityisistä syistä antaa kirjallisia selvityksiä. Kyseinen lainkohta on jo vanhentunut, koska todistajalla ei nykylainsäädännön mukaan tarvitse olla erityisiä syitä siihen, että häneltä täytyy ottaa vastaan kuulustelukertomusta täydentäviä selvityksiä. Esityksen sisällön olennainen kohta on kuitenkin esimerkki, joka näistä selvityksistä annetaan. Esimerkkinä on annettu piirrokset ja laskelmat, joiden avulla kuulusteltava voi havainnollistaa kertomustaan.[44]

Esitutkintalain mukaisella selvitysten vastaanottamisella ja pakkokeinolain mukaisella todistusaineistona käytettävän asiakirjan takavarikoimisella on niiden tulkinnan kannalta selkeä ero. Esitutkintalain mukainen kuulustelukertomusta täydentävä kirjallinen aineisto

---

[43] Rantaeskola ym., 29.

[44] HE 14/1985, 27.

on otettava vastaan kun taas pakkokeinolain mukaan todisteena käytettävä asiakirja voidaan takavarikoida, mikäli edellytykset täyttyvät. Sanamuodoilla "on otettava" ja "voidaan", on suuri ero. Oman kokemukseni mukaan poliisi toisinaan on tulkinnut kaikki kuulustelussa luovutetut asiakirjat esitutkintalain mukaiseksi kuulustelun tueksi annetuksi kirjalliseksi selvitykseksi vaikka luovutetut asiakirjat ovat saattaneet olla pakkokeinolain mukaisia takavarikoitavia tai jäljennettäviä asiakirjatodisteita.

6.2 Suostumus pakkokeinojen käyttämisen yhteydessä

Pakkokeinolaki -kommentaarissa esitellään Esitutkinta ja pakkokeinot -teoksessa esitettyä lähtökohtaa suostumuksen oikeudelliselle merkitykselle. Suostumuksen merkitystä käsitellään siltä kannalta, mikä merkitys suostumuksella on sellaisissa tilanteissa, joissa pakkokeinon käytön edellytykset eivät kaikilta osin täyty. Esitutkinta ja pakkokeinolaki -teoksen mukaan pidättämisen ja vangitsemisen osalta suostumusta ei voida käyttää oikeuttamisperusteena. Muiden pakkokeinojen käytön osalta suostumus voisi toimia oikeuttamisperusteena. Näissä tilanteissa siis pakkokeinon käytön edellytyksiä ei ole, mutta on epäillyn intressissä, että pakkokeinoa käytetään.[45] Pakkokeinolaki -kommentaarissa on käytetty lisäksi lähteinä EOA:n ratkaisuja, joiden mukaan suostumukseen pakkokeinon oikeuttamisperusteena on suhteuduttava hyvin varauksellisesti.[46] Toisessa Pakkokeinolaki -kommentaarissa esiin tuodussa EOA:n ratkaisussa todetaan, että kansalainen voi kokea poliisin toimet sellaisiksi, joista ei voi kieltäytyä. Näin ollen hiljaiseen suostumukseen täytyy myös suhtautua erittäin kriittisesti pakkokeinon käytön oikeuttamisperusteena.[47]

Esitutkinta ja pakkokeino-oikeuden perusteet -teoksessa todetaan myös, että muiden pakkokeinojen kuin pidättämisen ja vangitsemisen osalta suostumus voidaan antaa. Suostumuksen antajan tulee olla tällöin tietoinen siitä, että hän ei lain mukaan ole velvollinen alistumaan toimenpiteeseen.[48]

---

[45] Helminen ym. 2012, 696 teoksessa Rantaeskola ym., 28–29

[46] EOA 17.12.2012 Dnro 1763/4/11

[47] EOA 3.8.2009 Dnro3591/4/08

[48] Tolvanen ym. 2011, s.187–188.

Suostumuksen käyttö pakkokeinon edellytyksenä ei poista toimenpiteen käsittelyä muuten pakkokeinolain edellyttämällä tavalla. Suostumuksen merkitys nousee esiin ainoastaan silloin, jos jokin pakkokeinon käytön edellytyksistä ei ole olemassa ja puuttuva edellytys korvataan suostumuksella. Sikäli suostumuksen merkitys ei ole kovin suuri tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksen kannalta, koska todistusaineiston takavarikoimisen edellytykset toteutuvat yleensä pelkästään jo sillä perusteella, että on syytä epäillä rikosta ja takavarikoitavan asiakirjan voidaan olettaa toimivan todisteena. Toki suostumuksen merkitys tulee harkittavaksi esimerkiksi takavarikon vanhentumisaikojen yhteydessä tai, jos asiakirja saadaan haltuun henkilöltä, joka saa kieltäytyä todistamasta. Näihin tapauksiin liittyvät suostumukset eivät kuitenkaan liity varsinaisesti tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykseen, joten niitä ei käsitellä tämän tarkemmin.

6.3 Poliisin harkintavalta

Apulaisoikeuskanslerin sijainen on todennut ratkaisussaan, että poliisi saa käyttää harkintavaltaa sen osalta, mitä aineistoa esitutkintapöytäkirjaan liitetään. Esitutkintapöytäkirjaan on kuitenkin tehtävä merkinnät esitutkintalain 40 §:n 3 momentin nojalla aineiston liittämättä jättämisestä. Kyseisessä kantelussa kantelija oli arvostellut poliisia siitä, että hänen poliisille toimittamia sähköpostiviestejä ei ollut liitetty esitukintapöytäkirjaan. Apulaisoikeuskanslerin sijaisen mukaan poliisi ei kuitenkaan ollut ylittänyt harkintavaltaansa jättämällä liittämättä sähköpostiviestejä esitutkintapöytäkirjaan. Apulaisoikeuskanslerin sijainen saattoi kuitenkin tutkinnanjohtajana toimineen komisarion tietoon sen, että kyseisessä tapauksessa sähköpostiviestien, jotka sisälsivät ainakin jossain määrin tutkittavaa rikosta koskevia seikkoja, olisi viestien liittämättä jättämisestä tullut tehdä merkintä esitutkintapöytäkirjaan.[49]

Apulaisoikeuskanslerin sijaisen ratkaisun perusteella voidaan todeta, että asiakirjojen vastaanottaminen, ja näin ollen niiden takavarikoiminen ja jäljentäminen on poliisin harkinnassa. Poliisin ei siis ole pakko ottaa haltuun, takavarikoida, jäljentää tai liittää esitutkintapöytäkirjaan kaikkea mahdollista asiakirja-aineistoa, jota tarjotaan. Tosin jonkun aineiston jättäminen pois esitutkintapöytäkirjasta etenkin, jos kyseessä on rikoksesta epäillyn toimes-

[49] OKV/301/1/2007

ta annettu asiakirja, on harkinta tehtävä erittäin tarkasti, jotta kenenkään oikeusturvaan ei vaikuteta negatiivisesti. Lisäksi on muistettava tehdä merkinnät asiakirjojen poisjättämisestä esitutkintapöytäkirjaan ja asiakirjojen takavarikon kumoamisesta tai jäljennösten hävittämisestä takavarikkopöytäkirjaan.

7 POLIISIN TIEDONSAANTIOIKEUS

7.1 Poliisin tiedonhankinnan tarkoitus

Poliisin tehtävä yhteiskunnassa on yksinkertaistettuna yksilön toimintaan ja vapauteen liittyvien keskeisten oikeuksien turvaaminen. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan yksilön perusoikeuksien turvaaminen ulottuu kahteen suuntaan. Julkisen vallan on pyrittävä olemaan itse loukkaamasta perusoikeuksia. Toisaalta julkisen vallan tehtävä on kuitenkin pyrittävä luomaan sellaiset olosuhteet, joissa perusoikeudet ovat mahdollisimman hyvin suojattu.[50]

Poliisi hankkii tietoja niin yksityishenkilöiltä, yhteisöiltä kuin muilta viranomaisilta ja yhteisöiltä. Julkisyhteisöön kuuluvat viranomaiset eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta, jonka sisällä tieto voisi liikkua esimerkiksi ilman julkisuuslain vaikutusta.[51]

Poliisilla on poliisilain 4 luvun 2-3 §:n mukaan oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä, henkilöltä tai viranomaiselta tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi. Pyyntö on tehtävä päällystöön kuuluvan poliisimiehen toimesta. Salassapitovelvollisuus ei siis lähtökohtaisesti estä tietojen luovuttamista, mutta sellaista tietoa ei saa luovuttaa, jonka antamine poliisille on kielletty laissa tai jonka käyttöä todisteena on laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Myös esitutkintalaissa on viittaussäännös koskien tietojen saamista viranomaiselta sekä yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä.

---

[50] EOA:n kertomus vuodelta 1997, 39 teoksesta Kauppi 2007, 24

[51] Kauppi 2007, s. 25, teoksesta Mäenpää 2000, 137

7.1.1 Asiakirjan määritelmä lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) mukaan

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta[52] liittyy opinnäytetyöni aiheeseen siten, että poliisi hankkii ja saa esitutkintaa varten asiakirjoja myös muilta viranomaisilta.

Lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta mukaan asiakirjoja ovat jollekin tallennusalustalle, kuten paperille tallennetut kirjalliset ja kuvalliset esitykset. Tällaiset paperidokumentit sisältävät tietoa tai ajatussisältöä, joka on saatavissa selville lukemalla tai katselemalla dokumenttia. Paperidokumenttien lisäksi asiakirjoiksi määritellään sähköiset ja muut digitaaliset tallenteet.[53]

Julkisuuslaissa asiakirjalla tarkoitetaan kirjallista, kuvallista, teknistä, sähköistä, digitaalista, audiovisuaalista ja muuta vastaavaa tallennetta. Asiakirjan määritelmä on julkisuuslaissa tekniikkaneutraali, joten tapa tai keino saada asiakirjan sisältö selville, ei muuta asiakirjan määritelmää. Myöskään asiakirjan laatimis- tai tallentamistapa eivät vaikuta julkisuuslain soveltamiseen.[54]

Yksityisen henkilön, yhteisön tai toisen viranomaisen toiselle viranomaiselle toimittama asiakirja on viranomaiselle toimitettu asiakirja. Viranomaiselle toimitettu asiakirja voidaan toimittaa esimerkiksi sähköpostitse, postitse tai faksilla. Asiakirjan katsotaan olevan poliisin hallussa silloin kun asiakirjan sisältämä viesti on poliisin käytettävissä.[55]

7.1.2 Viranomaisten erillisyys

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta erottaa eri viranomaiset ja viranomaisten erilliset toimiyksiköt toisistaan. Viranomaiset eli julkishallinto ei siis muodosta yhtä yhtenäistä kokonaisuutta, jonka sisällä tieto liikkuisi vapaasti. Laki viranomaisten toiminnan julki-

---

[52] Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

[53] Mäenpää 2016, 59–60

[54] Mäenpää 2016, 59–60

[55] Mäenpää 2016, 75

suudesta vaikuttaa kyseisen lain soveltamisen kannalta viranomaisissa asiakirjojen julkisuuden alkamisaikoja määritettäessä. Lisäksi se vaikuttaa salassapitonormeja sovellettaessa. Viranomaisilla ei ole yleistä tiedonsaantioikeutta toisiinsa nähden, jos tiedon antaminen on salassapitosäännöksin rajoitettu. Salassa pidettyjen tietojen saaminen toiselta viranomaiselta, edellyttää laissa erikseen säädettyä toimivaltaa.[56] Poliisin osalta poliisilain 4 luvun 2-3 §:n mukaan poliisilla on tällainen erikseen säädetty toimivalta. Toimivalta ei toki anna poliisille valtuuksia saada muilta viranomaisilta sellaista tietoa, jonka luovuttaminen on erikseen kielletty.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia sitä, missä menee lain tulkinnan mukaan raja siinä, mikä asiakirja-aineisto on takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaan. Olen tähän kappaleeseen mennessä käsitellyt takavarikoimista ja jäljentämistä lain tarkoittamina toimenpiteinä. Lisäksi olen käsitellyt asiakirjatodisteen takavarikoimisen ja jäljentämisen edellytyksiä, toimivaltuuksia, dokumentointia ja ilmoituksia. Olen käynyt lyhyesti läpi lähetysten takavarikoimisen ja takavarikkokiellot. Lisäksi olen tutkinut asianosaisen ja todistajan esitutkintaan tarjoamaa aineistoa suostumuksen kannalta ja poliisin harkintavallan kannalta. Olen myös tuonut esiin, mitä kirjallisella todisteella tarkoitetaan ja mitä tarkoitetaan poliisin tiedonsaantioikeudella. Opinnäytetyössä on myös pohdittu poliisin tiedonsaantia muilta viranomaisilta viranomaisten toiminnasta annetun lain kautta. Kun nämä asiat on käyty läpi, voidaan alkaa pohtimaan tutkimuskysymystä saatujen ja opinnäytetyössä esiin tuotujen tietojen pohjalta yhdistämällä niitä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Tässä vaiheessa todettakoon, että tutkimusaiheeni on ollut sikäli haasteellinen, että perinteisten hyväksyttyjen oikeuslähteiden löytäminen on ollut hankalaa. Aiheeseen ei suoranaisesti liity yhtään korkeimman oikeuden ratkaisua, eikä asiaa ole yksityiskohtaisesti käyty läpi lainvalmistelijan esitöissä. Näin ollen voitaisiin todeta, että asia ei lähtökohtaisesti ole ollut suuri ongelma, eivätkä kansalaiset ole kokeneet tulleensa asiakirja-aineiston takavarikoimisen ja jäljentämisen osalta ainakaan tutkimuskysymykseni aihepiiriin liittyen väärin kohdelluiksi.

---

[56] Mäenpää 2016, 47–48

8.1 Pohdintaa

8.1.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni ovat: Onko asiakirjan haltuun saamisen yhteydessä käytettävä pakkokeinolain mukaista takavarikoimista tai jäljentämistä, jos asiakirja on tuotu vapaaehtoisesti esitutkintaa varten poliisille poliisin pyynnöstä tai asianosaisen tai todistajan omasta aloitteesta? Onko poliisin tiedonsaantipyynnön kautta haltuun saatu asiakirja takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaisesti? Onko asianosaisen tai todistajan kuulustelun tueksi toimittama kirjallinen selvitys takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain mukaisesti?

Tutkimuskysymyksistä voi jo päätellä, että en käsittele etsintään liittyvää takavarikoimista. On selvää, että kotietsinnän tai paikanetsinnän yhteydessä haltuun otetut asiakirjat takavarikoidaan tai jäljennetään pakkokeinolain perusteella. Tutkimuskysymys käsittää siis tilanteet, joissa esimerkiksi kuulustelun yhteydessä asianosainen tai todistaja luovuttaa poliisille asiakirjoja. Kysymys käsittää myös tilanteet, joissa asianomistaja tuo poliisille asiakirjaaineistoa rikosilmoituksentekovaiheessa. Lisäksi esimerkkitilanteeksi käyvät tilanteet, joissa asianosainen tai todistaja lähettää poliisille sähköpostin liitteenä asiakirjoja todisteeksi esitutkintaan.

8.1.2 Asiakirjan jäljentäminen pakkokeinoksi

Aikaisemmin pakkokeinolaissa ei ollut säädetty asiakirjan jäljentämisestä erikseen. Korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen uuteen pakkokeinolakiin otettiin asiakirjan jäljentäminen takavarikoimisen vaihtoehdoksi ja näin ollen asiakirjan jäljentämisestä tuli pakkokeino.[57] Aikaisemman lain aikana asiakirjan takavarikoiminen korvattiin jäljentämisellä ilman, että siihen sovellettiin takavarikoimiseen liittyviä edellytyksiä. Takavarikoimisen katsottiin liittyvän enemmänkin konkreettiseen asiakirjaan fyysisenä objektina, eikä asiakirjan tietoon katsottu kohdistuvan takavarikkoa. Näin ollen jäljentämisen ei katsottu poliisiviranomaisen käytännön työssä olevan minkäänlainen pakkotoimenpide. Jäljentäminen

[57] KKO:2001:39

kuului poliisin perustyöhön, esitutkinnan suorittamiseen niin, että sitä ei tarvinnut sen tarkemmin miettiä.

Jäljentämisestä säätäminen pakkokeinolaissa muutti kuitenkin poliisin esitutkintaa huomattavasti. Tähän muutokseen ei käymieni keskustelujen ja keräämäni kokemuksen pohjalta ehkä vielä kaikkialla ole totuttu ja jäljentämistä tai muutenkin asiakirjojen takavarikoimista ei pidetä välttämättä suuresti yksilön oikeuksiin liittyvänä toimenpiteenä. Ennemminkin poliisi käsittää asiakirjojen hallussapidon perustellusti esitutkintaan kuuluvaksi tiedon ja todisteiden hankinnaksi ilman, että sen suhdetta kenenkään oikeuksiin pohditaan ainakaan silloin, jos asiakirja on peräisin asianomistajalta tai todistajalta. Rikoksesta epäillyn hallusta saatuihin asiakirjoihin suhteudutaan ehkä eri tavalla.

8.1.3 Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi

Lähestytään tutkimuskysymyksiä hallituksen esityksen[58] kautta, jota käsitellään tarkemmin kappaleessa seitsemän. Sen mukaan esitutkintaviranomaisella on oikeus takavarikoida, mutta ei velvollisuutta siihen. Hallituksen esityksessä lisäksi todetaan, että mikäli takavarikoimisen edellytykset täyttyvät, lähtökohtaisesti silloin takavarikoidaan. Todisteena takavarikoimisen osalta hallituksen esityksen mukaan poliisilla on harkintavalta. Asiakirjaa ei siis ole pakko takavarikoida, mikäli poliisi harkittuaan asiaa, tulee siihen päätelmään, että kyseistä asiakirjaa ei tarvita todisteena. Tällaiseen tulokseen poliisi voi tulla, jos sama asiakirja tai samaa todistava asiakirja on jo esitutkinnassa. Myös silloin asiakirja voidaan jättää haltijalleen, jos se ei liity tutkittavana olevaan rikokseen. Hallituksen esityksessä myös todetaan, että takavarikoimiseen ei tarvitse ryhtyä silloin, kun on käytettävissä joku muu vaihtoehto. Vaihtoehdoiksi hallituksen esityksessä on annettu jäljentäminen, hävittäminen tai palauttaminen. Asiakirjan haltuun ottamiseksi ei ole annettu muita vaihtoehtokäytäntöjä.[59]

---

[58] HE 222/2010

[59] HE 222/2010

Kyseisen hallituksen esityksen pohjalta voidaan päätellä, että asiakirja, jonka poliisi ottaa haltuunsa esitutkintaan todisteena käytettäväksi, on pakkokeinolain mukaan takavarikoitava tai jäljennettävä. Asia ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen. Koska hallituksen esityksessä ei oteta millään tapaa kantaa vapaaehtoisesti luovutetun asiakirjan hallussapitoon, jättää tulkinta vielä aukkoja. Lainvalmistelija ei välttämättä ole ottanut huomioon kaikkia esitutkintaviranomaisen toimenpiteitä tai tapoja, jolloin asiaa täytyy tarkastella muistakin näkökohdista. Lisäksi tässä hallituksen esityksessä ei ole otettu kantaa kuulustelun tueksi kuulusteltavan toimittamaan kirjalliseen materiaaliin tai poliisin tiedonsaantioikeuteen.

8.1.4 Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja voidaan käyttää oikeusdogmaattisessa tutkimuksessa oikeuslähteinä. Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävä on valvoa tuomioistuinten, muiden viranomaisten, virkamiesten ja kaikkien julkista valtaa käyttävien tahojen tehtävien, toimien ja päätösten lainmukaisuutta. Eduskunta valitsee oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen ja valitut henkilöt ovat vastuussa ainoastaan eduskunnalle. Näin ollen he ovat riippumattomia kaikesta muusta hallinnosta. Kuka tahansa voi ottaa oikeusasiamieheen yhteyttä ja kannella, mikäli kokee jonkun julkista valtaa käyttävän tahon loukanneen hänen oikeuksiaan. Oikeusasiamies voi myös oma-aloitteisesti tutkia jonkun julkista valtaa käyttävän tahon toimintaa. Oikeusasiamiehet voivat puuttua minkä tahansa virkamiehen toimintaan virkamiehen tasosta riippumatta. Ainoastaan eduskunnan ja presidentin toimintaan oikeusasiamiehet eivät puutu. Oikeusasiamiehen käytettävissä olevat keinot ovat pääasiassa ohjaavia ja suostuttelevia. Oikeusasiamies ei voi määrätä sanktioita tai pakottaa viranomaisia noudattamaan päätöksiään. Oikeusasiamiehet eivät myöskään voi kumota mitään viranomaisten tekemiä päätöksiä eikä oikeusasiamies voi määrätä maksettavaksi korvauksia. Kovin keino, mikä oikeusasiamiehellä on käytettävänään, on virkasyytteen nostaminen. Sitä tapahtuu kuitenkin harvoin. Eduskunnan oikeusasiamiesten vaikutusvalta perustuukin niiden saamaan luottamukseen, perusteltuihin päätöksiin ja päätösten julkisuuteen ja tiedottamiseen. Näillä toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan viranomaisten toimin-

taan. Siitä syystä oikeusasiamiehillä on myös suuri merkitys oikeusdogmaattisissa tutkimuksissa.[60]

Tätä opinnäytetyötä varten kävin läpi julkisista lähteistä löytyviä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja, jotka liittyivät takavarikoimiseen ja jäljentämiseen. Ratkaisuissa ei kuitenkaan käsitelty lainkaan suoranaisesti tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykseen liittyvää aihetta. Tästä syystä otin yhteyttä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan ja tiedustelin, jos sieltä löytyisi sellaisia kanteluratkaisuja, joita ei julkisista lähteistä löydy. Keskustelin asiasta puhelimitse esittelijäneuvoksen kanssa. Esittelijäneuvoksen mukaan tutkimuskysymykseeni liittyviä kanteluratkaisuja ei hänen tietojensa mukaan ole. Yleisimmin takavarikoimiseen liittyvät kantelut koskevat takavarikoimisen voimassaoloa tai takavarikon vanhentumiseen.

8.1.5 Tulkinta takavarikoimisen ja jäljentämisen muotomääräykset huomioiden

Olen käsitellyt takavarikoimista ja jäljentämistä siltä kannalta, mitä pakkokeinolain 7 luvun mukaan edellytetään, kun esitutkintaviranomainen takavarikoi tai jäljentää asiakirjoja. Kuten kappaleessa 6.5 todettiin, vain pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää takavarikoidaanko tai jäljennetäänkö asiakirja. Poliisimiehellä on oikeus ottaa asiakirja haltuun etsinnällä tai kiireellisessä tapauksessa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä, mutta silloinkin haltuun ottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jotta tämä voi päättää takavarikoidaanko tai jäljennetäänkö asiakirja. Pohdittaessa poliisille todisteeksi esitutkintaan toimitetun asiakirjan lain mukaista käsittelytapaa, antaa kyseinen toimivaltuussäännös selkeän kuvan siitä, että asiakirja voi olla poliisin hallussa vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä. Myös takavarikon kumoamisesta on säädetty, että siitä voi päättää tutkinnanjohtaja tai syyttäjä.

Pakkokeinolain 7 luvun 12 §:n mukaan takavarikoimisesta ja jäljentämisestä on ilman aiheetonta viivytystä laadittava pöytäkirja, johon on annettu kappaleessa 6.6 kerrotut sisältö-

---

[60] Koskinen 1997, 9-11

vaatimukset. Tältä osin ei ole tarjottu mahdollisuutta sille, että pöytäkirjaa ei tarvitse laatia, jos asiakirja on saatu poliisin haltuun vapaaehtoisesti luovutettuna tai toimitettuna.

Kun asiaa pohditaan aikaisemmin tutkimuskysymyksen ohessa käyttämieni esimerkkitapausten valossa, voidaan todeta, että pakkokeinolain 7 luvun mukaisesti toimittaessa asiakirjan haltuun ottaminen on käsiteltävä pakkokeinolain mukaisena takavarikoimisena tai jäljentämisenä. Pykälässä ei mainita mitään siitä, että vapaaehtoisesti luovutetun aineiston haltuun ottamisesta voisi päättää kuka tahansa poliisi. Eikä siinä mainita mitään siitä, että vapaaehtoisesti luovutettua asiakirjaa ei koskisi pakkokeinolain mukaiset hävityspäätökset, mikäli asiakirja todetaan tarpeettomaksi. Näin ollen pakkokeinolain 7 luvun edellytyksiä noudatettaessa voidaan tulla siihen päätelmään, että poliisin on käsiteltävä kaikkea hallussaan olevaa asiakirja-aineistoa pakkokeinolain mukaan.

8.1.6 Takavarikon laillisuuden saattaminen tuomioistuimen ratkaistavaksi

Pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n mukaan se, jota takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen koskee, on mahdollisuus saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi, onko asiakirjan takavarikko pidettävä voimassa tai jäljennös säilytettävä todisteena.

Markku Fredmanin mukaan takavarikkoasiassa on otettava huomioon se, että puhevaltaa käyttävien mahdollisten henkilöiden joukko on ehkä yllättävän laaja. Esimerkiksi rikoksesta epäilty katsotaan henkilöksi, jota asia koskee vaikka hän ei omistaisi takavarikon kohdetta. Epäillyllä on esimerkiksi oikeus vaatia häntä koskevien potilasasiakirjojen takavarikon kumoamista. Epäillyllä on myös mahdollisuus saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi sellaiset potilasasiakirjat, jotka koskevat jotain muuta henkilöä, kuin häntä itseään, mikäli asiakirjoista voisi selvitä sellainen seikka, joka puhuu rikoksesta epäiltyä vastaan ja asiakirjoihin voisi soveltaa takavarikkokieltoa.[61]

Jos takavarikkoasian puhevaltaa käyttävien henkilöiden piiri on niin laaja, mitä Fredman toteaa, on poliisin hallussa pitämiin asiakirjoihin suhtauduttava siten, että ne ovat aina pak-

---

[61] Fredman 2013, 508–509

kokeinolain mukaan käsiteltäviä asiakirjoja. Mikäli poliisi saisi asianosaiselta asianosaisen vapaaehtoisesti toimittamia asiakirjatodisteita haltuunsa, mutta ei takavarikoisi tai jäljentäisi silloin, muilla henkilöillä, joita asia koskee, ei ole mahdollisuutta saattaa asiaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Voiko poliisi siis tehdä etukäteen arvion siitä, onko asiakirja sellainen, että joku voisi haluta tuomioistuimen ratkaistavaksi sen, voiko asiakirja olla poliisin hallussa vai onko jokin syy olemassa, joka estää sen? Poliisille ei ainakaan lain mukaan ole annettu sellaista harkintavaltaa.

8.1.7 Korvaako poliisin tiedonsaantioikeus takavarikoimisen?

Kuten kappaleessa 7.4 lyhyesti kerrottiin, poliisilain 4 luvun 2-3 §:n mukaan poliisilla on oikeus saada tietoja maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä lukuun ottamatta niitä tapauksia, joiden mukaan tietojen antaminen on nimenomaan kielletty. Kyseinen poliisilain pykälä ei korvaa pakkokeinolain takavarikoimista ja jäljentämistä koskevaa pykälää. Vaikka poliisilla on pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen pyynnöstä saada tietoja yksityiseltä, tai yhteisöltä, ei se poista sitä seikkaa, että tietoon saadut asiakirjat on käsiteltävä pakkokeinolain 7 luvun mukaisesti. Ainakaan tällaista kumoamissäännöstä ei löydy poliisilaista eikä pakkokeinolaista. Lisäksi tiedonsaantioikeuden kautta hankitut asiakirjatkin voivat olla sellaisia, joiden osalta jollain voi olla intressi saattaa poliisin hallussa olevan asiakirjan hallussapito tuomioistuimen tutkittavaksi.

8.1.8 Esitutkintalain 22 §:n 3. momentin mukainen kirjallisen selvityksen vastaanottaminen

Hallituksen esityksessä, joka koskee pykälän alkuperäistä säädösluonnosta, todetaan että asianosaiselta ja erityisistä syistä todistajalta voi olla tarkoituksenmukaista ottaa vastaan kuulustelun tueksi kirjallisia selvityksiä etenkin laajoissa talousrikosjutuissa. Hallituksen esityksen mukaan selvitykset voisivat esimerkiksi olla kuulustelukertomuksen tueksi annettuja laskelmia tai piirroksia.[62] Lakiuudistusta koskevassa tuoreemmassa hallituksen esityksessä todetaan, että todistajalta on yhtä lailla otettava vastaan kuulustelukertomusta täy-

---

[62] HE 14/1985, 27.

dentäviä piirroksia tai laskelmia[63]. Pakkokeinokommentaarin mukaan, tällaisia kuulustelun tueksi annettuja kirjallisia selvityksiä ei käsitellä pakkokeinolain mukaisina takavarikoitavina tai jäljennettävinä asiakirjoina[64].

Voidaan siis ajatella, että kuulustelun tueksi annetut selvitykset ovat esitutkintaa varten laadittuja piirroksia tai laskelmia, jotka merkitään esimerkiksi kuulustelupöytäkirjaan. Mikäli kuulusteltava toimittaa poliisille alun perin muuta tarkoitusta varten laadittuja asiakirjoja, kuten kirjanpitoaineistoa tai lääkärintodistuksia, käsitellään ne pakkokeinolain mukaisina takavarikoitavina tai jäljennettävinä asiakirjoina.

8.2 Poliisiviranomaisen tulkintavalta

8.2.1 Joustavat normit

Perinteisesti normit on säädetty tarkkarajaisesti siten, että normin sisällöstä käy selville suhteellisen tarkasti kielletyn ja sallitun toiminnan raja tai tiettyyn käyttäytymiseen velvoittavuus. Tarkasti säädettyjen normien etuna on se, että ne lisäävät ennustettavuutta. Näin esimerkiksi viranomaisten toiminnassa on ennakoitavissa se, miten viranomaiset tiettyä normia soveltavat. Tarkkaan säädetty normi ei anna sitä soveltavalle viranomaiselle paljon omaa harkintavaltaa. Nykyisessä lainsäädännössä käytetään avoimempaa ja väljempää sääntelyä. Normien rakenteen muuttumisen syynä tarkkarajaisesta joustavampaan suuntaan, on johtunut nyky-yhteiskunnan nopeasta muuttuvuudesta. Uudistuva teknologia, tieto ja tekniikka muokkaavat yhteiskuntaa sellaisella vauhdilla, johon lainsäädännön muuttumisen hitaus ei taivu. Tästä syystä normeja joudutaan jättämään avoimemmiksi. Myös yhteiskunnan muuttuminen hyvinvointivaltioksi, on lisännyt avoimempien normien tarvetta. Joustavat normit koostuvat avoimista ilmauksista ja yleislausekkeista. Lainsäätäjä jättää avointen normien täsmentymisen tulkinta- ja soveltamisvaiheeseen. Joustavien normien sisältö täsmentyy tuomioistuinten ratkaisuissa ja viranomaisten soveltamiskäytännöissä.

---

[63] HE 222/2010

[64] Rantaeskola ym., 29

Lisäksi täsmennyksiä normien sisällöstä löytyy lainsäätäjän esitöistä, lakien alemmanasteisista säädöksistä ja oikeustieteellisestä kirjallisuudesta.[65]

8.2.2 Pakkokeinolain 7 luvun tulkinta käytännössä

Pakkokeinolain 7 luvun mukaisen takavarikoimisen ja jäljentämisen voidaan katsoa olevan suhteellisen joustava normi, etenkin todistusaineiston takavarikoimisen ja jäljentämisen osalta. Kyseisen pykälän mukaan poliisi voi takavarikoida. Kuten aikaisemmin tässä opinnäytetyössä on jo todettu. Todistusaineiston takavarikoimisen tai jäljentämisen kohdalla pykälä ei ole velvoittava vaan pikemminkin mahdollistava. Pykälää ei myöskään ole kirjoitettu tarkasti ja tyhjentävästi. Siinä ei yksilöidä niitä tilanteita, joissa takavarikoiminen tai jäljentäminen tulee kyseeseen. Eikä pykälässä myöskään rajata sitä joukkoa, jolta poliisi voi takavarikoida tai jäljentää todistusaineistoa. On siis poliisiviranomaisen harkinnassa, mitä aineistoa poliisi takavarikoi tai jäljentää.

Normin joustavuuden vuoksi pakkokeinolain 7 lukua todistusaineiston takavarikoimisen osalta tulisikin tarkastella viranomaisen tulkinnan perusteella. Poliisin käytännön tulkinnasta ei kuitenkaan ole tutkimustietoa. Pakkokeinolain tulkitseminen poliisissa vaatisikin uuden ja erillisen tutkimuksen.

8.3 Päätelmät

Takavarikoimisen osalta ei ole sellaisia korkeamman oikeuden ratkaisuja tai eduskunnan oikeusasiamiehen päätöksiä, joiden mukaan voitaisiin pohtia tutkimuskysymykseni mukaista takavarikoimista ja jäljentämistä suoraan oikeuslähteiden perusteella. Voidaan siis todeta, että tutkimuskysymykseni aihe ei ole osoittautunut ongelmaksi ainakaan kansalaisten tai laillisuusvalvojien silmissä, vaan poliisin tulkintaa ei ole kenelläkään ollut tarve kyseenalaistaa. Siitäkin huolimatta pidän ongelmallisena sellaista viranomaista ohjaavaa normikäytäntöä, joka mahdollistaa asian tulkitsemisen eri tavoilla. Kuten jo tämän opinnäytetyön alussa toin esiin, on ongelmallista, jos poliisiviranomaisen laajalti käyttämää

---

[65] Hirvonen 2012, 68–69

pakkokeinopykälää tulkitaan eri tavoin eri tutkinnanjohtajien taholta. Toki näistä tulkintojen vaihtelevuudesta ei ole olemassa mitään tieteellistä näyttöä, koska kuten jo aikaisemmin toin esille, takavarikoimisen ja jäljentämisen tutkiminen sen käytännön perusteella vaatisi kokonaan uuden tutkimuksen.

Pohdittaessa pakkokeinolain pykäliä takavarikoimisen ja jäljentämisen osalta, on otettava huomioon esitutkintalain mukainen kuulustelun tueksi poliisille toimitettu selvitys. Tulkittaessa kyseistä pykälää tässä opinnäytetyössä esiin tuomieni hallituksen esitysten perusteella, voidaan kuitenkin rajata selvitykset koskemaan ainoastaan esitutkintaa varten laadittuihin asiakirjoihin. Näin tulkittuna esimerkiksi verottajan tekemät laskelmat tai asianomaisen piirtämä kuva kolaripaikasta, eivät olisi takavarikoitavaa tai jäljennettävää asiakirja-aineistoa vaan kuulustelun tueksi annettuja selvityksiä. Ne voitaisiin kirjata kuulustelukertomukseen tai muuhun vastaavaan paikkaan. Niissä tapauksissa, jos asianosainen tai todistaja toimittaa kuulustelukertomuksensa tueksi alun perin muuta tarkoitusta varten laadittuja asiakirjoja todisteeksi, olisi kyseiset asiakirjat takavarikoitava tai jäljennettävä pakkokeinolain 7 luvun mukaisesti.

Harkinnanvaraisia ovat myös asiakirjat, jotka ovat poliisiviranomaiselle toimitettujen tutkintapyyntöjen tai loppulausuntojen liitteinä. Tutkintapyyntöä ei kaiketi tulkita takavarikoitavaksi tai jäljennettäväksi asiakirjaksi, koska se on laadittu esitutkintaa varten. Onko kuitenkin tutkintapyynnön sisältämät asiakirjaliitteet käsiteltävä pakkokeinolain 7 luvun mukaisina takavarikoitavina tai jäljennettävinä asiakirjoina? Sama kysymys koskee loppulausuntoja. Loppulausunto on esitutkintaa varten kirjattu selvitys, jota ei myöskään tarvitse takavarikoida tai jäljentää, mutta loppulausunnon yhteydessä olevat liitteet saattavat olla takavarikoitavia tai jäljennettäviä asiakirjoja, jotka pitäisi käsitellä pakkokeinolain mukaisesti.

Myös muilta viranomaisilta saadut asiakirjatodisteet ovat tässä opinnäytetyössä tuotujen seikkojen perusteella pakkokeinolain mukaisesti takavarikoitavia tai jäljennettäviä asiakirjoja. Kuten toin esiin kappaleessa 7.1.2 Mäenpään mukaan laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta määrittää viranomaiset erillisiksi yksiköiksi ainakin asiakirjojen salassapito-

säännösten valossa. Mäenpään mukaan viranomaiset eli julkishallinto ei muodosta yhtä yhtenäistä kokonaisuutta, jossa tieto voisi liikkua vapaasti.[66] Näin ollen poliisikaan ei voi esitutkintaa varten vapaasti saada tietoja muilta viranomaisilta. Tiedonsaantipyyntöjen on perustuttava lakiin. Näin ollen voidaan myös pitää muilta viranomaisilta saatuja todisteena käytettäviä asiakirjoja pakkokeinolain mukaan takavarikoitavina tai jäljennettävinä asiakirjoina. Muilta viranomaisilta pyydetyt muut esitutkintaa varten laadittavat selvitykset voitaisiin kuitenkin katsoa olevan kuulustelun tueksi luovutettua kirjallista selvitystä, jota ei tarvitsisi takavarikoida tai jäljentää pakkokeinolain mukaan. Tällaisia muiden viranomaisten antamia selvityksiä voisivat olla esimerkiksi Verohallinnon laatimat laskelmat.

Tässä opinnäytetyössä esiin tuomieni seikkojen pohjalta voidaan kuitenkin todeta, että poliisin ottaessa aineistoa haltuunsa esitutkintaan, on poliisin hyvin tarkasti pohdittava, millä perusteella aineistoa otetaan haltuun. Suositeltavin tapa asiakirja-aineiston vastaanottamiseen ja hallussa pitämiseen on sen takavarikoiminen tai jäljentäminen. Silloin toteutuu parhaiten kansalaisten oikeusturva ja poliisin toiminnan laillisuusvelvoite.

Kun asiakirja takavarikoidaan tai jäljennetään pakkokeinolain mukaisesti, asiakirjan haltuun ottamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on aseman ja koulutuksen puolesta valmiudet tehdä harkintaa esimerkiksi siltä kannalta, voiko haltuun otettu asiakirja-aineisto sisältää mahdollisesti takavarikkokiellon alaista aineistoa. Lisäksi noudatettaessa asiakirjojen haltuun ottamisen yhteydessä pakkokeinolain 7 luvun pykäliä, asiakirja takavarikoimisesta ja jäljentämisestä tehdään lain vaatimat ilmoitukset niille, joita asiakirja koskee. Näin myös rikoksesta epäillyn oikeusturva toteutuu parhaiten, koska hänellä on mahdollisuus asettaa poliisin suorittama takavarikoimine tai jäljentäminen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tiedon käsittäminen pakkokeinon kohteena on toisaalta ongelmallinen. Poliisi hankkii ja saa asiakirjatietoa esitutkinnan eri vaiheissa toisinaan valtavia määriä. Kaikki hankittu asiakirjatieto ei jää todisteeksi esitutkintaan. Jos jokainen tieto, joka on tullut joko paperille kirjattuna tai jollain teknisellä tiedonsiirtovälineellä, takavarikoidaan tai jäljennetään pak-

---

[66] Mäenpää 2016, 47–48.

kokeinolain mukaisesti, aiheuttaa se erittäin paljon työtä varsinkin vaativissa ja pitkäkestoisissa jutuissa.

8.4 Lopuksi

Tutkimuskysymykseeni ei ole löydettävissä aivan yksiselitteistä ja helppoa vastausta. Tutkimukseni pohjalta voidaan kuitenkin päätyä sellaiseen lopputulokseen, että poliisin ottaessa vastaan ja pitäessään hallussaan asiakirjatietoja, tulivat ne sitten millä tahansa tavalla, keneltä tahansa, on poliisin erittäin tarkkaan harkittava hallussapidon edellytykset ja niiden henkilöiden tai tahojen oikeudet, jotka kuuluvat asiakirjatietojen henkilöpiiriin. Ensisijaisesti kaikki asiakirjatieto on siis aina takavarikoitava tai jäljennettävä. Poikkeuksena ovat esitutkintaa varten laaditut selvitykset, tutkintapyynnöt ja loppulausunnot.

Asia ei ole täysin yksiselitteinen ja aiheuttaa siitä syystä erilaisia tulkintoja ja käytäntöjä. Asian moninaisuudesta johtuen olisi suositeltavaa, että poliisihallinnossa laadittaisiin ohjeistus asiakirjojen takavarikoinnista ja jäljentämisestä ja siten yhtenäistettäisiin käytäntöjä.

LÄHTEET

Andström, Kristiina. 2003. Helsingin yliopiston avoin yliopisto. Perusasioita oikeustieteestä.Verkkojulkaisu.
https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/oikeustiede/materiaali/osa1.html
Luettu 8.4.2019.

Eduskunta. Yleistä oikeuslähteistä ja oikeudellisesta informaatiosta. Luettavissa:https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/kotimaiset-oikeuslahteet/Sivut/Yleista-oikeuslahteista-ja-oikeudellisesta-informaatiosta.aspx#
Luettu 8.4.2019

Eduskunnan oikeusasiamies 1997: Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 1997.

Fredman, Markku 2013: Rikosasianajajan käsikirja. Helsinki. Talentum Media Oy.

Haaparanta, L & Niiniluoto, I. 1986: Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki, Helsingin Yliopiston julkaisuja.

HE 14/1985 Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

HE 222/2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi

HE 46/2014 Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki,Talentum.
https://polamk.idm.oclc.org/login?url=https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/14ju422126. Luettu 23.7.2019.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2012: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Talentum 2012.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteenjulkaisuja17.Helsinki.Luettavissa:
https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf
Luettu 8.4.2019.

Hirvonen, Ari 2012: Oikeuden ja lainkäytön teoria. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Häyhä, Juha 1997: Minun metodini. Porvoo, Werner Söderström Lakitieto Oy.

Kananen, Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Kauppi, Arto 2007: Potilastiedot ja poliisin tiedonhankinta. Tutkimus terveydenhuollon luottamuksellisuuden suojan ja potilaan yksityisyyden suojan suhteesta poliisin potilastie-

toihin kohdistuviin tiedonhankintavaltuuksiin. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki, WSOYpro.

KKO:2001:39

KKO:2009:4

Koskinen, Pirkko K. 1997: Oikeusasiamies. Helsinki. Kauppakaari Oy. Lakimiesliiton kustannus.

Laine, Jarmo: http//www.aka.fi/fi/T/Kysytyt-kysymykset/Mita-tiede-on/. Sivusto ei ole enää luettavissa. Sivustoon on viitattu Jorma Kanasen (Kananen 2015) teoksessa.

Lappalainen, Juha 2007: Prosessioikeus. Helsinki, WSOY Pro. Oikeuden perusteokset.

Mäenpää, Olli 2016: Julkisuusperiaate. Alma Talent Oy ja Olli Mäenpää. Yhteistyössä Lakimiesliiton kanssa. Elektroninen aineisto. https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/CAGBFXHUG#kohta:JULKISUUSPERIAATE((20). Luettu 24.10.2019.

Määttä, Tapio & Tolvanen, Matti & Väätänen, Ulla & Kolehmainen, Antti & Myrsky, Matti & Keinänen Anssi 2012: Oikeudellisen ajattelun perusteita. Oikeustieteiden pääsykoekirja 2012. Joensuu. Oikeustieteiden laitos.

Rantaeskola, Satu & Halme, Kimmo & Kortesalmi, Leo & Lönnroth, Kaarle & Parviainen, Johanna &Saukoniemi, Teemu & Springare, Sanna 2014: Pakkokeinolaki -kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Siltala, Raimo 2003: Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Timonen, Pekka1987:Ennakkotapaukset ja niiden merkitys oikeuslähteenä. Mänttä, Lakimiesliiton kustannus.

Tolonen, Hannu 2003: Oikeuslähdeoppi. Helsinki, Hannu Tolonen ja WSOY Lakitieto.

Tolvanen, Matti & Kukkonen, Reima 2011: Esitutkinta ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki, Talentum.